

Je chudoba dobrodiním? Či snad přímo požehnáním? [2010]

V evangeliu podle Lukáše (kap. 7) čteme, že nedlouho poté, co se Ježíš po čtyřicet dní postil na poušti daleko od lidí, a když se vrátil do Galileje a přímo do Nazaréta, šel o sabatu do synagógy. A tam předčítal jedno mimořádně významné místo z proroka Izaiáše (61,1 - je v něm rovněž připomenuto „léto milostivé“); když měl po přečtení toto místo vykládat, začal tím, že na prvním místě zdůraznil jeho aktuální platnost a závaznost právě teď a zde. Evangelista pak ovšem rychle přechází pouze k tomu, jak Ježíšova slova byla posluchači přijata, ale vlastní Ježíšův výklad nereprodukuje, jen navozuje naše porozumění, že tím zmíněným naplněním slova prorokova je právě Ježíšův příchod, a zejména jeho zvěstování a působení, nyní tedy právě působení ve známém domácím prostředí, kde sám vyrůstal. Můžeme to však pochopit i méně objektivizovaně: Ježíš sám se tím veřejně přihlašuje k slovu prorokovu (jako ostatně vůbec často proroky připomíná a navazuje na ně), bere toto slovo na sebe jako závazek a rozhoduje se jít právě touto Izaiášem ohlášenou a zaslíbenou cestou. Není potom divu, že se o něco později znovu sám na toto místo (nepřímo) odvolává, když za ním přicházejí žáci uvězněného Jana Křtitele, majícího nemalé pochybnosti o tom, zda je Ježíš opravdu tím, za koho ho on sám i jeho učedníci a přátelé měli. Ježíšova odpověď je nepřímá, ovšem jen zdánlivě vyhýbavá, ale pro naše téma naopak rozhodující: vedle sebe jsou tu uváděni slepí, kulhaví, malomocní, hluchí, dokonce mrtví - a jako vyvrcholení také chudí; a těm všem se v jeho slovech i činech otvírá naděje na změnu v jejich situaci a v životě. Jednotliví slepí, chromí, hluchí, malomocní jsou uzdravováni (a jsou jim dokonce odpouštěny jejich hříchy - v. 48). A naděje do budoucna se otvírá také chudým: „chudým se zvěstuje evangelium“. Tažme se tedy: v čem spočívá toto zvěstování naděje, tato „dobrá zpráva“, adresovaná právě chudým? Invalidní a nemocní mají být uzdraveni (a někteří už jsou skutečně uzdravováni). Slepota, hluchota, kulhání a jiné choroby mají být opravovány, napravovány, tedy odstraňovány, léčeny. Co se tedy má stát s chudými a s jejich chudobou? Má být „lčena“, tj. odstraňována také chudoba?

Chudí obvykle trpí pod nadvládou bohatých, kterých je ovšem proti chudým vždycky nesrovnatelně méně; bohatí však mají často na své straně i soudce a soudy. Proto najdeme výrazná napomenutí už v Tóře: bohatým nemají soudcové vycházet vstříc pro jejich bohatství (natož se nechávat podplácet a uplácet). Pro soudce platí, že nesmí „přijímat osoby“: „Neučiníš neprávě v soudu; nepřijmeš osoby chudého, aniž šanovati budeš osoby bohatého; spravedlivě souditi budeš bližního svého.“ (3M 19,15.)

Tóra - jakožto „Zákon“ - dbá na to, aby na soudech nebyly brány ohledy ani na bohaté, ani na chudé; je-li někdo chudý, nesmí to pro něho být spravedlnosti na úkor, ale nesmí to být ani žádná výhoda. Ježíš však ani v tomto bodě na Tóru příliš nedá; s tou přece „odborně pracují“ hlavně zákoníci (vykladači Tóry) a farizeové (přísní a učení dodržovatelé Tóry). Kdybychom to řekli dnes běžným způsobem, Ježíš tu proti této tradici, která bývá dodnes symbolizována ženskou postavou se zavázanýma očima, jasně vyhláší program pozitivní diskriminace chudých: chudým se musí dostat spravedlnosti nikoli „přiměřeně“ a „vyváženě“, ale právě naopak jakoby naprosto nevyváženě: má se jim dostat vlády (vládnutí, kralování, *basileia*). Dobrá, ba radostná zvěst, kterou Ježíš chudým přináší, je zvěst o přicházející radikální změně poměrů: jde tu o Bohem připravované a v přítomnosti vždy již v prvních krocích prováděné a uskutečňované nové vládní (tj. politické) poměry, mohli bychom mluvit o jakési demokracii chudých, o novém režimu, který tu je především a na prvním místě pro chudé: boží království je královstvím (vlastně republikou) chudých a pro chudé. Jen proto může Ježíš opakovaně říkat, že evangelium zvěstuje chudým, a jenom proto platí, že chudí jsou „blahoslavení“, „nebo jejich jest království nebeské“ (Mt 5,3). Bohatí naproti tomu nemají velké vyhlídky: snáze projde velbloud „Uchem jehly“, než by bohatý vešel do božího království, tj. do království chudých. Ježíš dokonce (podle Lk 6,24) říká: „Běda vám bohatým, nebo vy máte potěšení své.“

To je ovšem velmi tvrdá řeč a není divu, že si toho je dobře vědom i sám Ježíš, a proto to také hned příslušně komentuje (Lk 7,23): „A blahoslavený jest, kdož by se na mne nezhorsil.“ Pohoršovali se však nejen zákoníci a farizeové, pohoršoval se a pochyboval i Jan Křtitel (v tom byla jeho lidská „malost“, vždyť podle Ježíše „kdož jest menší v království božím, větší jest nežli on“ -7,28). A ošívali se i první křesťané, jak vidíme třeba doloženo v evangeliu podle Matouše: mluvit o „blahoslavených chudých“ je přece nevhodné, až urážlivé, takto by se evangelium jen nesnadno šířilo do vyšších vrstev a tříd, raději tedy „blahoslavení chudí duchem“. Izaiáš v rámci „evangelia tichým“ vyhláší jatým svobodu, vězňům otevření žaláře a těší „všecky kvílící“ (61,2); u Matouše však nestačí, když někdo trpí protivenstvím, ale musí trpět „pro spravedlnost“. A nakrmeni budou také nikoli všichni hladovějící a žíznící, ale jen ti, kdo lační a žízní „po spravedlnosti“. Ale copak to samo není proti spravedlnosti, když někdo má strašný hlad a hroznou žízeň, jen takový „obyčejný“ fyzický hlad a „obyčejnou“ fyzickou žízeň? Copak se to může srovnávat se spravedlností a právem, když je spousta lidí chudých jako kostelní myši, a vedle nich si žije pár desítek nebo stovek bohatců? Není v takových případech ono jinak

ušlechtilé připomínání spravedlnosti vlastně jen výmluvou a obezličkou? Nestává se v takových případech to slovo „spravedlnost“ jen pokusem o zastírání skutečné, tíživé a někdy přímo děsivé nespravedlnosti?

Před mnoha desetiletími vyšla v českém překladu slavná knížka Hermanna Kuttera, která měla jako titul otázku: „Kde je Bůh?“ Mohli bychom tu otázku změnit a zeptat se: Kde je to království chudých? První křesťané stále čekali na slíbený Ježíšův návrat, na jeho druhý příchod, s nímž spojovali ono nastolení nové vlády, nového režimu; theologové s tím mají dodnes práci, když svým církevníkům potřebují vyložit, proč k tomu dosud nedošlo. Ale má křesťan, ba smí křesťan ty nové poměry jen „pověrečně“ očekávat? Nezáleží to také na nás, jak tomu budeme rozumět jako závazku zcela osobně pro sebe? Je to, smí to vůbec být ta první otázka, která nás má napadnout, kde že je to království chudých? Není tou vsutku první a rozhodující otázkou otázka jiná, totiž kde jsou ti chudí? Právě ti nejvíce chudí, ti nejchudší? A nepřidávejme se k těm, kdo se chtějí nejprve přesvědčovat o tom, zda ti chudí jsou chudí pro spravedlnost, za spravedlnost a na základě nespravedlnosti - anebo nikoli, nýbrž „jen tak“. Nespravedlivé je přece už to, že tu vůbec chudí jsou! (I když tu asi budou ještě hodně dlouho, dokonce snad prý „vždycky“ - taky bych to uměl citovat.)

Nemůžeme však zapomínat na to, že nejde jen o „naše“ chudé (ať už máme na mysli jen ty české - prý náležíme v Evropě k zemím, kde je nejmenší procento chudých! -, nebo se podíváme i trochu za ten český horizont a pomyslíme jako Evropané třeba dnes na ty řecké a další). Ne že bychom ty chudé u nás nebo i jinde v Evropě směli přehlížet. Ale nejsme dnes právě jako Evropané, není celá naše Evropa v situaci, že se snad jen zázrakem může vyhnout onomu soudu nad bohatými, jimž hrozí - podle Ježíšových slov - ono „běda“? To má být jen malá připomínka toho, že strašlivá chudoba a bída nesčetných lidí v třetím světě nesmí být nikdy zapomínána. Rozhodně to není v žádném případě něco, co by se nás netýkalo. Dnes už snad nikdo třeba jen se zbytky svědomí nebude chtít těm pro nás vzdáleným lidem slibovat útěchu a nápravu v nebesích. Je dobře, že jsme se rozhodli právě letošní rok chápat jako rok chudých. Je to ovšem pouze připomínka; jde o to, něco dělat: „Dejte vy jim jísti!“

Skutečné řešení ovšem není jednoduché; rozhodně by nemohlo fungovat to, co jako doporučení slyšel bohatý mládenec. Prodat statek by bylo možno jen někomu ještě bohatšímu, a peníze takto získané by se rychle rozutekly. Záleží to však také (byť nejenom) na nás: právě také my musíme něco udělat, něco podniknout - a nezavírat oči. Vezměme jednu vážně „evangelium království“ (Mt 4,23): jde už teď a vždycky i příště půjde o

království pro chudé a chudých. Proto platí, že chudí jsou „blahoslavení“: jsou blahoslavení ne tím, že jsou chudáci, ale protože mají budoucnost, neboť chudáky být přestanou, a budou to oni, kdo budou kralovat, kdo budou vládnout, čili právě to bude to „boží“ nebo také „nebeské“ království (které nebude až někdy na konci časů, ale které už je tady a roste přesně tak, jako roste víra). A velkou odpovědností nás nechudých je, abychom na tom opravdově a účinně spolupracovali, abychom s tím aspoň i sami a za sebe konečně začali cílevědomě něco dělat (ostatně už se na tom přece nějaký čas pracuje; dějiny nového druhu „vládnutí“ ve smyslu nového uspořádání věcí veřejných jsou sice bohužel stále teprve v začátcích, ale rozhodně nezačínají až dnes!).

Součástí a přímo podmínkou našeho působení a naší práce v tomto směru je odhalování a ostré odmítání všech pokusů údajných „křesťanů“, kteří by tuto Ježíšovu radikálnost chtěli být jen docela málo relativizovat (a dokonce to někdy myslí docela „upřímně“). Blahoslavenství chudých není primárně tématem pro theology, ba není primárně vůbec problémem teoretickým. Je to otázka každodenního praktického života každého z nás. Neptejme se zbytečně, kdo to vlastně jsou ti „chudí“ (je to stejně chybná otázka, jako se ptát, kdo je vlastně naším bližním); raději se řádně rozhlédněme, abychom viděli, kde jsou - zkrátka: abychom je opravdu viděli.